

De torenvalk is in het werkgebied met een aantal van enkele tientallen paren een schaarse broedvogel, die het hele jaar in de streek verblijft. In open en halfopen gebieden is het een bekende verschijning. Precies tien jaar na het verschijnen van het boek "Vogels tussen Vecht en Eem" werd besloten de torenvalk tot "Vogel van het jaar" 1987 uit te roepen. Gerichte aandacht dus voor deze soort, waarvan waarnemingen vrijwel nooit op de waarnemingskaartjes worden doorgegeven.

Dick A. Jonkers & Mia Kraal-Bijkerk

De torenvalk in Gooi en omstreken in 1997

Hoewel door diverse artikelen en oproepen aandacht voor de torenvalk werd gevraagd, stuurden maar heel weinig leden gegevens op. Aan het moeilijk herkennen van de soort kan het niet gelegen hebben, evenmin aan het ontbreken ervan. Slechts negentien leden namen de moeite kaartjes in te sturen. Van de meeste van de veertien die 1-5 waarnemingen instuurden, bleef het niet bij één, zij hadden de smaak te pakken. Dat gold zeker voor de overige vijf inzenders, die kennelijk heel gericht tijdens hun vogeltochten de torenvalk in de gaten hielden. Deze groep stak met kop en schouders boven de anderen uit met respectievelijk 10, 17, 19, 24 en maar liefst 67 waarnemingen. Het was dus niet zo dat er echt weinig torenvalken in het gebied voorkwamen.

Aantallen

Het grootste aantal gemelde torenvalken kwam uit januari, toen 52 exemplaren werden gemeld. Daarna daalden de aantallen fors, met een dieptepunt in juni. Er werden in die maand van slechts drie plaatsen exemplaren gemeld. Daarna liep het aantal waarnemingen geleidelijk

Maand	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Aantal waarnemingen	42	22	16	16	10	3	8	11	12	14	13	7
Aantal exemplaren	52	22	18	16	12	3	9	12	15	16	14	7

Tabel 1. Aantal waarnemingen en exemplaren van de torenvalk van 1-01-1997 tot en met 31-12-1997 in het Vechtplassengebied, het Gooi en de Eempolders.

op tot november, waarna er opnieuw een daling ingezet werd (tabel 1).

Een geringer aantal waarnemingen in februari is normaal, omdat rond die tijd de torenvalken hun broedplaatsen opnieuw gaan bezetten, waar dan rond die plekken al kan worden gebaltst (Cavé 1968). In de Eempolders verbleven in de winter 1996/1997 ook torenvalken, die in België als nestjong waren geringsd (mededeling A. Liosi). Tijdens de speciale roofvogeltelling in het weekeinde van 1 en 2 februari zijn 32 torenvalken geteld. Deze zijn niet in de tabel opgenomen, maar de waarnemingsplaatsen zijn op de verspreidingskaart (figuur 1) met een asterix aangegeven. Vooral voor het westelijk deel van het werkgebied leverde dit nog nieuwe blokken (15) op. Zelfs in de Eempolders (Noord- en Zuidpolder te Veld) konden daar-

door nieuwe blokken worden ingevuld. Eigenlijk zou in elk blok van de Eempolders een stip kunnen staan, want het is onwaarschijnlijk dat er delen niet door torenvalken worden bezocht. De veertiendaagse Eempoldertellingen zouden dit heel goed kunnen aantonen, als de waarnemingen per kilometerblok (100 ha) zouden worden vastgelegd.

Het Gooi komt er maar bekaaid af. Hier en daar wat waarnemingen op of bij de heidevelden en wat meldingen uit het deel bij de Gooise Noordflank en daar is alles mee gezegd. Opmerkelijk waren de meldingen vanuit de woonwijk Huizermaat in Huizen. Er is daar wel heel goed opgelet!

Landschap

Uit de verspreidingskaart die kan worden samengesteld aan de hand van de ingezonden waarnemingen kan uit de con-

concentratie van kilometerhokken waarin de soort is waargenomen worden vastgesteld of daar veel grasland is. Met name de Eempolders vormen een kerngebied, een gegeven dat niet alleen bij de in februari 1997 uitgevoerde integrale roofvogeltelling (Jonkers 1998) is geconstateerd, maar al sinds jaar en dag naar voren is gekomen. De veenweidegebieden in het Vechtplassengebied laten qua verspreiding veel minder blokken met torenvalken zien. De roofvogeltelling van februari 1997 leverde belangrijke aanvullingen op. Voor een deel worden de verschillen veroorzaakt door de bezoekfrequentie. De Eempolders staan veel meer in de belangstelling en de meeste leden wonen daar dichterbij dan bij de Vechtplassen, die door de vele moerasgebieden ook veel onoverzichtelijker zijn. De concentratie van waarnemingen in het noordelijk deel van het Vechtplassengebied spreken wat dat betreft boekdelen. Een andere factor die de binding met een landschapstype veroorzaakt, is de aanwezigheid van voldoende voedsel. Het stapelvoedsel van de torenvalk bestaat uit veldmuizen, een

soort die ook overdag actief is. Veldmuizen hebben een uitgesproken voorkeur voor cultuurlandschap, dat niet te droog, maar zeker niet te nat mag zijn. Het Vechtplassengebied bestaat voor een zeer groot deel uit veengrond, die in het cultuurland weliswaar vrij droog is, maar in de moerasgebieden vochtig tot nat. De Eempolders daarentegen, bestaan voornamelijk uit klei op veengrond en zijn betrekkelijk droog. De aantrekkelijkheid van de Eempolders valt aan de hand van de topjaren van de veldmuis, die normaliter eens in de drie jaar optreden, af te leiden. In die jaren kunnen zich grote aantallen roofvogels in dit gebied ophouden. Eigenlijk geldt dit voor het hele Eemland. Zo'n topjaar was 1972, toen zich in het telgebied van Nijkerk tot Laren maar liefst 170 torenvalken ophielden (Jonkers 1972). In het verleden toen bij topjaren nog wel eens plagen optraden, werden gegevens over veldmuisplaaggebieden opgetekend. In tegenstelling tot de Eempolders, wordt het Vechtplassengebied nooit vermeld. De plagen van bijvoorbeeld 1850 en 1950 gingen volledig aan deze streek voorbij (Jonkers in: Broekhuizen et al. 1992).

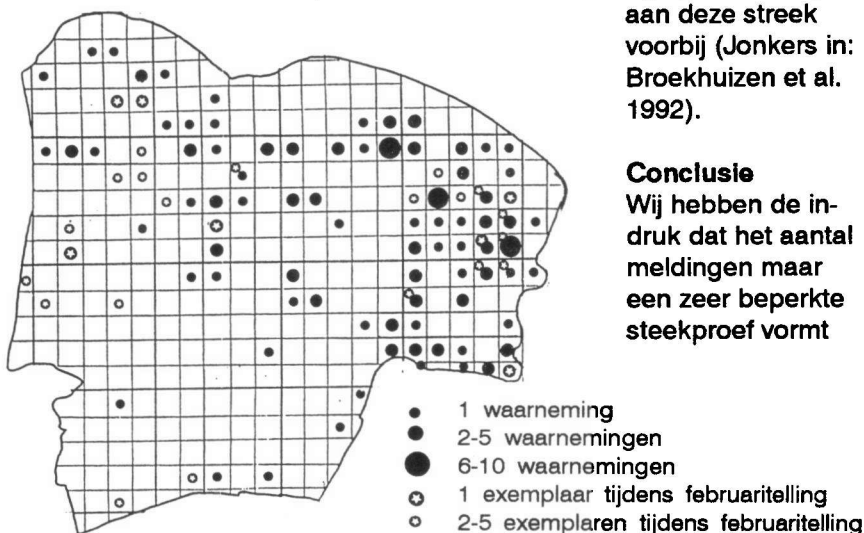
Conclusie

Wij hebben de indruk dat het aantal meldingen maar een zeer beperkte steekproef vormt

en niet representatief is voor de aanwezigheid van de torenvalk door het jaar heen binnen het onderzoekgebied. Dat er zo weinig gegevens zijn verzameld zegt meer over het enthousiasme en de activiteiten van de meer dan 600 leden van de vogelwerkgroep, dan over het voorkomen van de torenvalk. De grote lijnen komen er wel uit, maar wat we graag zouden willen weten is hoe de verspreiding in de broedtijd is. Tien waarnemingen in mei en drie in juni is wel heel erg weinig. Er hangen waarschijnlijk vele tientallen nestkasten, waarvan de plek lang niet altijd bekend is. Broeden daar torenvalken in? Wij krijgen niet de indruk dat er nog iets meer dan dertig broedparen, zoals in 1981 binnen het onderzoekgebied is vastgesteld, leven. Is het aantal muizen door verandering van het landschap zo teruggelopen dat de stand van onze wiekelaar ook is gedaald? De gegevens die nu zijn verzameld laten het trekken van een dergelijke conclusie niet toe. Het insturen van waarnemingskaartjes van de torenvalk, vooral met gegevens over broedgevallen zou eigenlijk door ieder vogelwerkgroep lid moeten worden gedaan.

Geraadpleegde literatuur

- Cavé, A.J. 1968. The breeding of the Kestrel *Falco tinnunculus* L., in the reclaimed area Oostelijk Flevoland. *Neth. Journal of Zoology*. 18(3): 313-407.
- Jonkers, D.A. 1972. Roofvogeltelling van Kampen tot Muiden, in Oostelijk Flevoland en Zuidelijk Flevoland. *De Korhaan* 6(3): 14-16.
- Jonkers, D.A., R.A. Kole & J. Taapken 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. Vogelwerkgroep Het Gooi en omstreken, Hilversum. 182-183.
- Jonkers, D.A. 1992. Veldmuis. In: Broekhuizen, S., V. van Laar, C. Smeenk & J.B.M. Thissen (redactie). *Atlas van de Nederlandse zoogdieren*. Stichting Uitgeverij Koninklijke Natuurhistorische Vereniging, Utrecht; 269-272.
- Jonkers, D.A. 1998. Roofvogels tussen A'dam-Rijnkanaal en Bunschoten. *De Korhaan* 32(1): 23-25.

Figuur 1. Kilometerblokken, waar in 1997 in Gooi en Omstreken torenvalken zijn waargenomen.